

УДК [342.565.5:340.131.5] (477)

Добровольська Ніна Василівна –

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Nina V. Dobrovolska –

candidate of juridical sciences,
associate professor of the department of administrative and commercial law
Odessa I.I. Mechnikov National University
(2 Dvorianska Street, Odesa, 65000, Ukraine)

Хамходера Олег Петрович –

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Oleh P. Khamkhodera –

candidate of juridical sciences,
associate professor of the department of administrative and financial law
National University "Odesa Law Academy"
(23 Fontanska Street, Odesa, 65009, Ukraine)

Позбавлення судді доплат через нездійснення правосуддя: хибна універсальність

Статтю присвячено проблематиці доплат до посадового окладу суддів, які не здійснюють правосуддя. Загальний законодавчий припис про відсутність у таких суддів права на доплати піддається критиці у зв'язку з тим, що він: залишає поза увагою змістовну відмінність доплат, нехтує онтологічною різницею причин нездійснення правосуддя, супроводжується позитивістською деталізацією з нульовою регламентаційною сутністю, суперечить правовим позиціям Конституційного Суду України.

Ключові слова: адміністративне судочинство, джерело права, незалежність суддів, правова визначеність, предмет конституційного подання, суддівська винагорода.

Статья посвящена проблематике доплат к должностному окладу судей, которые не осуществляют правосудия. Обще законодательное предписание об отсутствии у таких судей права на доплаты подвергается критике в связи с тем, что оно: не учитывает содержательное отличие доплат, пренебрегает онтологической разницей причин неосуществления правосудия, сопровождается позитивистской детализацией с нулевой регламентационной сущностью, противоречит правовым позициям Конституционного Суда Украины.

Ключевые слова: административное судопроизводство, источник права, независимость судей, правовая определенность, предмет конституционного представления, судейское вознаграждение.

N.V. Dobrovolska, O.P. Khamkhodera Deprivation of Judge Supplements Due to Failure to Administer Justice: False Universality

The article is devoted to the issue of surcharges to the salaries of judges who do not administer justice. The general legal requirement that such judges do not have the right to additional payments is criticized due to the fact that it: ignores the substantive difference between surcharges (some of which are not due to the organizational features of the administration of justice, but is leveled due to the lack of the latter); neglects the ontological difference of the reasons that determine the non-administration of justice (provides substantive and pu-

nitive measures for situations without a delict); accompanied by positivist detailing with zero regulatory essence (which leads to legal uncertainty). The possibility of applying a general legislative provision in the case when an identical provision of the law has received a situational restriction of its effect (by declaring it unconstitutional for a number of cases) is considered. The expanded applied significance of the motivations of the Constitutional Court of Ukraine is substantiated, which is not limited to the application of only those norms for the assessment of the constitutionality of which a specific proceeding was directed. By analyzing the previous, existing and future regulation (taking into account the fundamental legal postulates and prevailing practice) the dilemma of the possibility / impossibility of the body of constitutional justice to go beyond the subject of the constitutional representation is revealed; preference (in the modern context) is given to the negative alternative. With reference to the interpretations of the Constitutional Court of Ukraine (and their proven relevance), the position that it is inadmissible to deprive those judges whose failure to administer justice is caused by external / exogenous factors (not related to their previous illegal behavior) is asserted. The approaches of public institutions to the differentiated and universal interpretation of the general legislative requirement that judges who do not administer justice do not have the right to additional payments are described. The idea of invalidating Part 10 of Art. 135 of the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” is supported.

Keywords: administrative proceedings; source of law; independence of judges; legal certainty; the subject of the constitutional submission; judge's remuneration.

Постановка проблеми. Відповідно до п. 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ або Суд) від 01 грудня 2004 р. № 19-рп/2004, незалежність суддів є невід'ємною складовою їхнього статусу. Вона є конституційним принципом організації та функціонування судів, а також професійної діяльності суддів, які при здійсненні правосуддя підкоряються лише закону. Незалежність суддів забезпечується насамперед особливим порядком їх обрання або призначення на посаду та звільнення з посади; заборонаю будь-якого впливу на суддів; захистом їх професійних інтересів; особливим порядком притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; забезпеченням державою особистої безпеки суддів та їхніх сімей; гарантуванням фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів, їх правового і соціального захисту [всі виділення здійснено авторами]... [1].

Суддівська винагорода (як елемент принципу незалежності) включає, окрім посадового окладу, чотири види доплат: за вислугу років, за перебування на адміністративній посаді, за науковий ступінь, за доступ до державної таємниці. Загальне обмеження їх виплати закріплене у ч. 10 ст. 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон № 1402): «Суддя, який не здійснює правосуддя (крім випадків тимчасової непрацездатності, перебування судді у щорічній оплачуваній відпустці), не має права на

отримання доплат до посадового окладу» [2]. У цитованому формулюванні прямо закріплено межі застосування обов'язкового припису: а) суб'єкт, якого він стосується («суддя»); б) статусно-ситуативний критерій («не здійснює правосуддя»); в) зміст правообмеження («не має права на отримання доплат до посадового окладу»); г) винятки із дії імперативу (випадки нездійснення правосуддя з причини «тимчасової непрацездатності, перебування судді у щорічній оплачуваній відпустці»). Не дивлячись на достатню формальну визначеність і сутнісну однозначність вказаної норми (при її абстрактно-позасистемному сприйнятті), детальне вивчення релевантних юридичних джерел (і доктринальних, і офіційно-інтерпретаційних) породжує сумнів у можливості застосування ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 або ж, як мінімум, дозволяє говорити про її застосування із застереженнями та у значно вужчому (від свого буквального вираження) змісті. Цей сумнів посилюється та актуалізується правозастосовною практикою адміністративних судів, які протягом 2020-2021 років доволі полярно висловлювалися з приводу наявності/відсутності у суддів, які не здійснюють правосуддя через ідентичні причини, права на отримання доплат до посадового окладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Матеріальне та соціальне забезпечення суддів неодноразово виступало предметом наукових досліджень вітчизняних правників, але

питанням доплат (і більш конкретно – їх відсутності для суддів, котрі не здійснюють правосуддя) розробки вчених майже не присвячувались (ймовірно, через відносну нормативну новизну та недавню прикладну нагальність проблеми). Лише у публікації Я.І. Скоромного опосередковано простежується (як видалось авторам) застосування диференційованого підходу до позбавлення суддів доплат через нездійснення ними правосуддя [3, с. 274 і 276]. Тим не менше, цінною доктринальною основою для написання статті (засобом вирішення більшості пізнавальних дилем) стали напрацювання А.М. Івановської, О.М. Литвинова, В.А. Овчаренка, В.Ф. Погорілка, А.О. Селіванова, І.О. Сквірського, Д.С. Терлецького, М.В. Тесленко, Т.О. Цимбалістого, В.І. Цоклан, Ю.С. Шемшученка та інших фахівців у сфері публічного права.

Невирішені раніше проблеми. Визнаючи наявність ґрунтовних здобутків загально-міжінституційного характеру, змушені констатувати, що проблема доплат до посадового окладу суддів, які не здійснюють правосуддя, залишається не вирішеною, супроводжується праксеологічними розбіжностями та випадками формалістсько-легковажного сприйняття тлумачень КСУ.

Метою статті є визначення дійсних ситуативних меж застосування ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 з огляду на гіпотезу про неабсолютність цієї норми, необхідність її додаткового обмеження залежно від причин настання для носіїв мантиї вимушеної бездіяльності, узагальнення та верифікація мотивів висхідного дослідницького припущення.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з абстрактного сприйняття змісту ч. 10 ст. 135 Закону № 1402, правомірним *може видатись* позбавлення доплат до посадового окладу кожного судді, нездійснення правосуддя яким пов'язано з будь-якою іншою ситуацією, окрім тимчасової непрацездатності чи перебування у щорічній оплачуваній відпустці. Проте виникає декілька сутнісних дисонансів під час системної оцінки розглядуваного припису.

По-перше, існуючі доплати до посадового окладу судді носять різну природу: деякі стосуються характеристик правового

положення судді поза процесом правосуддя і ніяк ним не обумовлюються (наприклад, доплати за наукові ступені), а деякі безпосередньо пов'язані із фактом здійснення правосуддя і детерміновані його організаційними специфіками чи підвищенням навантаженням (наприклад, доплата за перебування на адміністративній посаді). Навіть більше, прямий зв'язок між тим, що «суддя здійснює правосуддя», та розміром його винагороди закріплюється лише у ч. 4 ст. 135 Закону № 1402 для питань застосування регіональних коефіцієнтів. Доплати до посадового окладу зафіксовані у частинах 5 – 8 ст. 135 Закону № 1402 через безситуативні формулювання «суддям виплачується», які сприймаються універсально і семантично не прив'язані до юстиційної активності (чи неактивності) конкретного судді.

По-друге, ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 передбачає позбавлення судді, який не здійснює правосуддя, права на отримання доплат до посадового окладу без уточнення їх виду, а тому воно сприймається як таке, що стосується «всіх». Це дозволяє стверджувати про негармонійність способу регулятивного впливу: чільна частина доплат до посадового окладу судді носить статусний характер та не пов'язана із особливостями правосуддя, але факт нездійснення правосуддя виключає можливість отримати такі доплати. Подібне правообмеження видається теоретично допустимим лише з юрисдикційних підстав (в якості способу негативного реагування держави на допущенні особою порушення), але не загалом-завжди. Як справедливо відзначає суддя КСУ О.В. Касмінін у своїй Окремій думці на Рішення КСУ №11-р/2018: «є види доплат до посадового окладу (за вислугу років, за науковий ступінь), які жодним чином не пов'язані безпосередньо зі здійсненням суддею правосуддя, а також з його нездійсненням, що є ще одним аргументом на підтримку визнання неконституційним ...» [4]. Цитоване судження хоча й не виступає частиною офіційної інтерпретації (саме рішення КСУ буде охарактеризоване нижче), але є доволі ілюстративним та підтверджує означені сумніви щодо буквального трактування норми.

По-третє, у змісті Закону № 1402 окрім, здавалось б, універсальної заборони доплат для

нездійснюючого правосуддя судді (ч. 10 ст. 135) чомусь містяться спеціальні обмежувальні приписи ідентичного характеру: «Суддя на час тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя позбавляється права на отримання доплат до посадового окладу судді» – ч. 8 ст. 49 (яка корелює із випадками деліктної поведінки законників – ч. 5 і ч. 7 ст. 49, ч. 5 ст. 86, ч. 5 ст. 109); до судді може бути застосоване дисциплінарне стягнення у виді «подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням ...» (п. 4 ч. 1 ст. 109). Виникають запитання: Якщо є загальна заборона (ч. 10 ст. 135 – ніби для всіх випадків), то навіщо додатково введені спеціальні (ч. 8 ст. 49 та ч. 1 ст. 109 – у разі допущення суддею правопорушень)? Коли ч. 8 ст. 49 та ч. 1 ст. 109 вказують про позбавлення права на отримання доплат, то це є беззмістовним накопиченням нормативного матеріалу (адже «тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя» є окремими проявами більш комплексного стану «не здійснює правосуддя», який в аспекті нівелювання доплат вже врегульований частиною 10 ст. 135)? Спеціальні приписи виступають зайвим дублюванням загального чи (як інша альтернатива) забезпечують розкриття/конкретизацію його змісту?

По-четверте, у Законі № 1402 міститься спеціальна норма, яка (на протигагу універсальної заборони доплат для нездійснюючого правосуддя судді – ч. 10 ст. 135) допускає збереження права отримувати доплати для судді, що фактично не здійснює правосуддя: «Суддю за його заявою може бути відраджено для роботи у Національній школі суддів України, а суддю, обраного головою чи заступником голови Ради суддів України, – до Ради суддів України, із збереженням розміру суддівської винагороди за основним місцем роботи та встановлених законом доплат» (ч. 6 ст. 54). Визнаючи справедливність приведеного припису, можемо сформулювати очевидний висновок у контексті предмету нашого дослідження: правообмеження, передбачене ч. 10 ст. 135 Закону № 1402, не є безумовним.

Систематизація виявлених змістовних, предметних та ситуативних особливостей

обумовлює припущення про первинну векторно-декларативну (а не безпосередньо-регулятивну) природу закріпленого в ч. 10 ст. 135 припису, адже: а) він не враховує достатньою мірою онтологічні відмінності різних видів доплат; б) передбачає змістовно-каральні міри для безделіктних ситуацій; в) супроводжується негативною і позитивною (для суб'єкта) деталізацією свого застосування; г) негативна деталізація норми не привносить нової регламентаційної сутності (фактично виступає секторним дублюванням), породжуючи сумнів у тому, що законодавець надавав прикладного (а не ідейного) навантаження ч. 10 ст. 135. Якщо правотворець вбачав необхідним ідентично закріплювати «загальне правило» для ряду окремих випадків, то чи вважав він його насправді універсальним? Ситуації, що залишились поза прямо констатованими винятками та повторним нормативним підтвердженням, залишаються у невизначеному стані. Вони нібито мають впорядковуватися на підставі ч. 10 ст. 135, але цілісна оцінка наявних у Законі № 1402 норм про доплати, техніко-юридичних прийомів їх вираження (і/або недоліки застосування таких прийомів), породжують очікування деталізуючих приписів і невпевненість щодо можливості прямого, буквального і недиференційованого використання «загального правила».

Описане регулювання характеризується відсутністю правової визначеності (як елемента верховенства права). У Звіті про верховенство права Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія), затвердженому на 86-й пленарній сесії Комісії 25-26 березня 2011 р. [5, с. 178], серед іншого було вказано, що правова визначеність вимагає, щоб юридичні норми були ясними і точними і були спрямовані на те, щоб забезпечувати постійну прогнозованість ситуацій і виникаючих правовідносин. Також, принцип правової визначеності передбачає: а) нормативно-правовий акт повинен бути доступним громадянину як орієнтир правової поведінки і її наслідків (Рішення ЄСПЛ у справі «Санді Таймз проти Сполученого Королівства» [6]); б) обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від

протиправної (п. 3.1. мотивувальної частини Рішення КСУ № 17-рп/2010 від 29 червня 2010 р. [7]).

Однозначно незаконним є нарахування доплат до посадових окладів суддям, які відсторонені від здійснення правосуддя (у зв'язку із кримінальним чи дисциплінарним провадженням), а також безумовно правомірним буде таке нарахування для суддів, що не здійснюють правосуддя у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю, перебуванням у щорічній оплачуваній відпустці, відрядженням для роботи у Національній школі суддів України чи Раді суддів України. Стосовно «інших випадків» (наприклад, пов'язаних із невиконанням повноважень ВККС, стихійним лихом, реорганізацією суду) існуюче правове регулювання, як з'ясували, відступає від цінностей «theruleoflaw». Важливо наголосити що: а) міра цього відступу не дозволяє відразу говорити про недопустимість застосування ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 стосовно позитивно-неконкретизованих ситуацій нездійснення правосуддя, а лише змушує до пошуку і врахування інших релевантних джерел; б) охарактеризований відступ більше трапився (припускаємо) через техніко-юридичні прорахунки, ніж став зваженим законодавчим кроком. Втім, жодна причина не відмінє дії принципу «*indubio pro tributario*» (пріоритет найбільш сприятливого для особи тлумачення норми права); «особою» стосовно розглядуваного припису є саме суддя.

Оцінка «інших випадків» не можлива без звернення до Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 04 грудня 2018 р. № 11-р/2018 [8] (далі – Рішення КСУ № 11-р/2018). Його зміст не лише виступає вагомим інструментом розв'язання аналізованої дилеми доплат, але й значною мірою породив останню. Рішенням КСУ № 11-р/2018 було визнано неконституційними (стосовно ряду випадків) положення ч. 10 ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453-VI (у редакції Закону України «Про

забезпечення права на справедливий суд»). Мова йде про попередню редакцію Закону «Про судоустрій і статус суддів» (далі вона позначатиметься – Закон № 2453), ч. 10 ст. 133 якої закріплювала: «Суддя, який не здійснює правосуддя (крім випадків тимчасової непрацездатності, перебування судді у щорічній оплачуваній відпустці), не має права на отримання доплат до посадового окладу». Цей припис:

- повністю (100%) ідентичний зі змістом ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 (діюча редакція);

- на підставі п. 23 Перехідних і прикінцевих положень Закону № 1402 продовжував застосовуватися при визначенні винагороди суддям, які не пройшли кваліфікаційного оцінювання;

- був визнаний неконституційним (стосовно ряду випадків) у момент, коли вже існував і діяв (щодо суддів, які пройшли кваліфікаційне оцінювання) аналогічний припис ч. 10 ст. 135 Закону № 1402.

Уникаючи надмірних цитат, спрощено відтворити мотивування КСУ можна через наступну послідовність тез: гарантії незалежності не є привілеєм → їх наявність обумовлюється фактом набуття/наявності статусу судді → суддівська винагорода є гарантією незалежності судді та невід'ємною складовою його статусу → зменшення гарантованого розміру винагороди судді створює загрозу для його незалежності, а тому має оцінюватись з точки зору доцільності та виправданості → випадки фактичного нездійснення правосуддя є принципово різними та мають розмежовуватися залежно від своєї детермінованості суб'єктивно-об'єктивними чинниками → позбавлення права на отримання доплат є доцільним та виправданим лише стосовно ситуацій, коли нездійснення правосуддя обумовлено протиправною поведінкою судді → загальний припис про позбавлення доплат до посадового окладу суперечить Конституції України (і не може бути застосований) в усіх випадках, коли причиною нездійснення правосуддя стали незалежні від конкретного судді та не породжені його активністю події (об'єктивні організаційні, реформаційні, процедурні чи інші екзогенні явища). Як зазначено в абз. 9 п. 3.4. Рішення КСУ № 11-р/2018: «Застосований законодавцем

у положенні частини десятої статті 133 Закону № 2453 у редакції Закону № 192 підхід до об'єднання усіх випадків, коли суддя, який не здійснює правосуддя, не має права на отримання доплат до посадового окладу, не можна визнати виправданим, справедливим та домірним, оскільки такий підхід не враховує особливостей кожної категорії підстав нездійснення правосуддя, ступеня обумовленості таких підстав поведінкою судді та інших законодавчо визначених обставин, а отже, не виправдано призводить до звуження обсягу гарантій незалежності суддів у виді зниження рівня їх матеріального забезпечення» [8].

Приведений вище набір силогізмів і ціннісних постулатів повністю описує існуючу ситуацію з ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 та посилює впевненість у неможливості її застосування для ряду «інших» (першочергово – не обумовлених деліктними діями судді) ситуацій. Заразом маємо звернути увагу на важливу формально-правову обставину: згадані правові позиції КСУ розроблялися щодо іншої (хоча й ідентичної) норми та призвели до визнання неконституційною (для ряду випадків) саме ч. 10 ст. 133 Закону № 2453. Частина 10 ст. 135 Закону № 1402 такого визнання не отримала та офіційно залишається чинною. Чи не буде свавільним звужувальне трактування досліджуваної норми на основі викладених у Рішенні КСУ № 11-р/2018 інтерпретаційних підходів з огляду на те, що сам Суд не застосував їх до ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 (чинної вже тоді)? Виникає теоретична дилема: чи допустимо (для правозастосовних цілей) критично трактувати приписи вищої юридичної сили (як неконституційні, обмежено конституційні, не завжди конституційні) на підставі правових позицій КСУ, якщо останній безпосередньої і остаточної оцінки таких приписів не здійснив; іншими словами: чи прийнятно розширювати праксеологічну дію мотивувань Суду за межі предмету його конкретних проваджень? Для відповідні необхідно врахувати природу та властивості актів і доктринальних напрацювань органу конституційної юстиції.

Рішення та висновки КСУ в силу приписів статті 151-2 Конституції України не потребують підтверджень з боку будь-яких органів державної влади, а обов'язок їхнього

дотримання є вимогою Конституції України, яка має найвищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів [9, с. 107]; жоден орган держави не вправі приймати правові акти, що суперечать рішенням КСУ [10, с. 22]. Як зазначають Ю.С. Шемшученко та В.Ф. Погорілко, Рішення КСУ є превентивним для всіх органів державної влади, не може підлягати сумніву або ігноруванню в процесі реалізації конституційних норм і не підлягає ніякому попередньому або наступному затвердженню будь-яким державним органом або посадовою особою [11, с. 56]. Саме тому більшість сучасних науковців визнають нормотворчу (чи «квазінормотворчу», «негативно-нормотворчу») функцію органу конституційного контролю, відносячи його рішення до джерел права (інколи «нетрадиційних»). Різноманітність зустрічаються швидше при вирішенні питання про юридичну силу такого джерела. Фахівці порівнюють джерельну значимість рішень КСУ із підзаконними актами [12, с. 144] (що найбільш спірно, адже підзаконні акти не можуть обумовлювати втрату чинності нормами вищої юридичної сили), законами [13, с. 12], конституційними законами [14, с. 284] конституцією [15, с. 9]. Враховуючи неутвердженість в українській правовій системі конституційних законів, вітчизняні вчені часто виокремлюють для аналізованих джерел місце між актами вищої та найвищої юридичної сили [16; 17, с. 158; 18, с. 43]. Слушним видається твердження академіка А.О. Селіванова: «юридична сила рішень та висновків Конституційного Суду України перевищує юридичну силу будь-якого закону, і, таким чином, вони набувають практично юридичної сили самої Конституції, яку не можна застосовувати без урахування правових позицій Конституційного Суду, а тим більше всупереч цим рішенням» [19, с. 27]. Звернімо увагу, науковець говорить про необхідність врахування правових позицій КСУ та *перевищення ними сили будь-якого (а не лише того, що виступав предметом конкретного конституційного провадження) закону*. Такий підхід утверджується і зарубіжними дослідниками [20, с. 8].

У Рішенні від 20 грудня 2018 р. № 13-р/2018 КСУ зазначає: «Повторно запровадивши правове регулювання з тим самим недоліком,

Верховна Рада України порушила вимогу частини другої статті 8 Основного Закону України, за якою закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» [21]. Описана ситуація змістовно близька до розглядуваної у цій статті, але відмінна темпорально: правове регулювання з тим самим недоліком не було запроваджено пізніше (нехтуючи превентивним значенням акту конституційного контролю), а існувало в момент визнання/констатації Судом відповідних (чинних паралельно) законодавчих дефектів. Втім, ми з'ясували, що *теорія все-одно віддає прерогативу правовим позиціям КСУ (як тлумаченню і продовженню приписів найвищої юридичної сили) при їх суперечності із діючими (формально не скасованими) законами*. Цимбалістий Т.О. справедливо наголошує: «Результатом діяльності Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції є його рішення і висновки у конкретних справах. Проте неабияке значення для правозастосування має не лише кінцевий результат розгляду Судом справ, віднесених до його компетенції, а й з'ясування засад, з яких він виходив при прийнятті відповідних актів, його аргументації, мотивування ним своїх рішень. Важливою є позиція, тобто точка зору, думка, Конституційного Суду України з тих проблем, які ним розглядалися» [16]. Овчаренко В.А. також визнає допустимим [22, с. 67] застосування в прикладній діяльності державних органів правових позицій КСУ поза нормо-предметними рамками справи, при вирішенні якої такі позиції сформульовані. *Юридична ж сила правових позицій ідентична юридичній силі актів КСУ (як обов'язковий та нормативний зміст цієї форми [16; 23, с. 67]), в мотивувальній і резолютивній частині яких вони виражені [24, ст. 92]*.

Чому КСУ все-таки не визнав неконституційними (для безделіктних випадків) положення ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 під час визнання такими положень ч. 10 ст. 133 Закону № 2453? – подібна рефлексія природно постала у процесі здійснюваного пізнання, оскільки протилежна поведінка Суду взагалі запобігла б виникненню досліджуваної дилеми. Відповідь знаходимо в сукупності наступних факторів:

А) Попередній Закон України «Про Конституційний Суд України» (діяв до серпня

2017 р.) у ч. 3 ст. 61 передбачав елемент обов'язкового судового активізму: «У разі якщо в процесі розгляду справи за конституційним поданням чи конституційним зверненням виявлено невідповідність Конституції України інших правових актів (їх окремих положень), крім тих, щодо яких відкрито провадження у справі, і які впливають на прийняття рішення чи дачу висновку у справі, Конституційний Суд України визнає такі правові акти (їх окремі положення) неконституційними» [25]. Цей механізм досить активно застосовувався органом конституційного контролю.

Б) Діючим Законом України «Про Конституційний Суд України» не регламентовано питання можливості/неможливості КСУ виходити за межі предмету конституційного подання (і звернення, і скарги), який в згаданій вище справі стосувався лише норм Закону № 2453. Водночас ч. 2 ст. 19 Основного Закону закріплює: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [26]. Загально-заборонний принцип правового регулювання статусу публічних інституцій робить пріоритетною думку про недозволеність будь-якого спірного (і залишеного поза позитивістським утвердженням) варіанту поведінки Суду. Тому цілком справедливим видається судження О.М. Литвинова та В.В. Богуш: «у випадку прояву судового активізму (ініціативи) Конституційний Суд України неминуче перевищить свої конституційно визначені повноваження» [27, с. 10].

В) КСУ у своїй сучасній практиці (після серпня 2017 р.) утримується від визнання неконституційними «додаткових» приписів, хоча й не без спірних винятків. Таким є Рішення КСУ від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020 [28], яке зазнало масової критики з боку правників у т.ч. і через те, що «Суд вийшов за межі конституційного подання» [29], відбувся «неприпустимий вихід за межі подання» [30], «рішення істотно виходить за межі конституційного подання» [31]. Європейська комісія «За демократію через право» теж негативно оцінила відповідний факт [32, с. 8].

Г) Ч. 5 ст. 5 проекту закону України «Про

конституційну процедуру» № 4533 від 21 грудня 2020 р. передбачає: «Конституційний Суд не може виходити за межі предмета конституційного подання, конституційного звернення, конституційної скарги і визнавати неконституційними акти (їх окремі положення), питання щодо відповідності Конституції України яких не порушено у конституційному поданні, зверненні, скарзі у порядку, передбаченому цим Законом, крім випадків, якщо такі акти (їх окремі положення) безпосередньо пов'язані з предметом відповідного конституційного подання, звернення, скарги та якщо метою визнання їх неконституційними є захист прав людини. У разі якщо Суд виходить за межі предмета конституційного подання, звернення, скарги, він зобов'язаний навести мотивоване обґрунтування необхідності визнання неконституційними актів (їх окремих положень), що виходять за межі предмета конституційного подання, звернення, скарги» [33]. Такий перспективний припис (як реакція на Рішення КСУ від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020) передбачає введення нагального правового регулювання (додатково підтверджуючи існування юридичного вакууму), допускає з нього зважені винятки та цілком очікувано був підтриманий Венеційською комісією [34].

Стає очевидним, що *КСУ утримався від визнання неконституційними положення ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 оскільки вважав, що він не вправі виходити за межі конституційного подання (враховуючи базовий принцип правового регулювання його діяльності та пануючу практику) або, як мінімум, не знайшов достатніх людиноцентристських мотивів для такого виходу. Вказане пояснює «мовчання» Суду, що не може розглядатись в якості опосередкованого підтвердження беззастережно-універсальної дії ч. 10 ст. 135 Закону № 1402, та залишає прийнятними висновки про розширену чинність правових позицій КСУ (в т.ч. викладених у Рішенні № 11-р/2018).*

Звертаючись до питання про наявний досвід інтерпретації аналізованої проблеми публічними інституціями, ми виявили численні підтвердження думки про недопустимість буквального застосування ч. 10 ст. 135 Закону № 1402, свавільність поширення

її дії на випадки нездійснення суддею правосуддя з незалежних від нього причин. На цьому наголошується у п. 12 Рішення XVIII-го чергового з'їзду суддів України 9-11 березня 2021 р. [35], у рішеннях Ради суддів України від 19 квітня 2019 р. № 21 (п. 2 резолютивної частини [36]) і від 03 вересня 2021 р. № 35. Пункт 2 резолютивної частини останнього передбачає: «Обмеження у виплатах доплат суддям, які не відправляють правосуддя на підставі ч. 10 ст. 135 Закону «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 № 1402-VIII з наступними змінами допустимо лише у випадку притягнення їх до кримінальної чи дисциплінарної відповідальності, наслідком чого є відсторонення судді від посади чи від здійснення правосуддя, а будь-які обмеження виплат доплат до посадового окладу суддям, які не здійснюють правосуддя з незалежних від них підстав, є недопустимими та такими, що суперечать Конституції та рішенням КС від 4.12.2018 № 11-р/2018 у справі №1-7/2018» [37].

Адміністративні суди у своїй правозастосовній практиці неодноразово [38; 39; 40; 41] керувались Рішенням КСУ №11-р/2018 та визнавали протиправними посилання розпорядників бюджетних коштів на ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 і невиплату доплат до посадових окладів суддям, які не здійснювали правосуддя через бездіяльність номінаційних органів, неприйняття рішення про переведення тощо. Як слушно наголошує Харківський окружний адміністративний суд у Рішенні від 18 травня 2021 р. (справа № 520/4137/21): «положення частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI у редакції Закону від 12 лютого 2015 року №192-VIII, які визнані Рішенням Конституційного Суду України від 04.12.2018 року за №11-р/2018 не конституційними, були тотожними за змістом положенням частини десятої статті 135 Закону №1402-VIII, тому суд вважає за можливе застосувати висновки офіційного тлумачення змісту положень частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI у редакції Закону від 12 лютого 2015 року №192-VIII до спірних правовідносин» [42]. Однак, змушені визнати існування і протилежної практики. Так, у Рішенні від 03 грудня 2020 р.

(справа № 120/5210/20-а) Вінницький окружний адміністративний суд вказує: «положення частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року N 2453-VI у редакції Закону від 12 лютого 2015 року N 192-VIII були тотожними за змістом положенням частини десятої статті 135 Закону N 1402-VIII, проте останні неконституційними не визнавались та наразі є чинними, а тому є обов'язковими до застосування» [43]. У останньому та інших подібних випадках вбачаємо превалювання не ціннісного, а формально-позитивістського (критикованого у правовій державі) підходу. Він ігнорує зміст викладених в Рішенні № 11-р/2018 інтерпретаційних позицій КСУ, їх юридичну силу, призводячи до ситуативних нехтувань утверджених (забезпечених, відновлених) вказаним рішенням фундаментальних ідеалів: незалежності і недоторканості суддів; верховенства Конституції; правової визначеності, у т.ч. захисту легітимних очікувань; доцільності та виправданості обмежень/заборон (загалом – верховенства права). Як мінімум, наявність критичних суджень КСУ щодо норми ідентичного змісту мала би породити сумніви стосовно

конституційності ч. 10 ст. 135 Закону № 1402 та обумовити передбачені у ч. 4 ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України прикладні наслідки джерельного пріоритету норм найвищої юридичної сили.

Висновки. Допустимим є позбавлення права на отримання доплат до посадових окладів лише тих суддів, які не здійснюють правосуддя з підстав, що залежать від них особисто або обумовлені їх поведінкою (у зв'язку із допущенням девіацій). Системно-структурне трактування законодавства, звернення до доктринальних надбань та врахування правових позицій КСУ дозволяють стверджувати про помилковість універсального (і для «інших випадків» – коли нездійснення правосуддя детерміновано екзогенними відносно судді факторами) застосування ч. 10 ст. 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Вважаємо виправданою (хоч і туманною за часом) ідею про визнання нечинним цього припису [див. 37], теоретична складність тлумачення якого (враховуючи суміжні фактори) породжує численні праксеологічні розбіжності.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04#Text> (дата звернення: 20.09.2021).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04#Text> (дата звернення: 20.09.2021).
3. Скоромний Я. Заходи матеріально-правового забезпечення суддів і запобігання правопорушенням у суддівському корпусі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 271-278.
4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Касмініна О.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд». URL: https://www.cfin.ru/press/black/2001-1/03_01_kurbatoff.shtml <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na11d710-18/print> (дата звернення: 20.09.2021).
5. Про верховенство права: Звіт Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія), затверджений на 86-й пленарній сесії Комісії 25-26 березня 2011 року. *Право України*. 2011. № 10. С. 168-184.
6. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Санді Таймс» (SundayTimes) проти Сполученого Королівства» від 06 листопада 1980 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_164#Text (дата звернення: 20.09.2021).

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 р. N 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (дата звернення: 20.09.2021).

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 4 грудня 2018 року № 11-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-18#Text> (дата звернення: 20.09.2021).

9. Терлецький Д.С. Юридично значущі наслідки рішень Конституційного Суду України у кримінальному провадженні. *Український часопис конституційного права*. 2020. № 4. С. 101-114.

10. Івановська А.М. До питання про місце Конституційного Суду України в системі органів державної влади. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 12-26.

11. Шемшученко Ю., Погорілко В. Проблеми функцій Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. № 2. С. 54-57.

12. Цоклан В.І., Федоренко В.Л. Система джерел конституційного права України. К.: Ліра-К, 2009. 400 с.

13. Эбзеев Б. С. Толкование Конституции Конституционным Судом Российской Федерации: теоретические и практические проблемы. *Государство и право*. 1998. №5. С. 5-12.

14. Овсепян Ж.И. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах. Правовая защита конституций. Ростов-на-Дону: Литера-Д, 1992. 320 с.

15. Тесленко М. Правова природа актів Конституційного Суду України. *Право України*. 2000. № 2. С. 6-9.

16. Цимбалістий Т.О. Правова природа актів Конституційного Суду України. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2007. № 1 (21). С. 47-55.

17. Цимбалістий Т.О. Щодо нормативності рішень Конституційного Суду України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. № 23. Ч. I. С. 156-159.

18. Сквірський І.О. Рішення Конституційного Суду в системі джерел конституційного права України. *Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки*. 2011. № 3. С. 42-47.

19. Селіванов А.О. Верховенство права в конституційному правосудді: аналіз конституційної юрисдикції. К., Х.: Акад. прав. наук України, 2006. 400 с.

20. Лазарев Л.В. Конституционный Суд и развитие конституционного права. *Журнал Российского права*. 1997. №11. С. 6-8.

21. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygu/5644-nastupnuu-kontrol> (дата звернення: 20.09.2021).

22. Овчаренко В.А. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливості перегляду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 6. С. 62-71.

23. Шевчук І. Поняття та юридична природа правових позицій Конституційного Суду України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. груд. 2014. С. 65-68.

24. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 20.09.2021).

25. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.09.2021).

26. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.

27. Литвинов О.М., Богуш В.В. Межі конституційного контролю у провадженні за конституційними поданнями та конституційними скаргами: теоретичні аспекти. Теорія і практика правознавства. 2018. Вип 1 (13). 12 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=tipp_2018_1_4 (дата звернення: 20.09.2021).
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text> (дата звернення: 20.09.2021).
29. Щербан О. Як судді Конституційного суду брешуть про своє рішення щодо вбивства декларувannya. *Українська правда*. 04 лист. 2020 р.
30. Калітенко О., Курінний С. КСУ скасував більшу частину антикорупційної реформи: юридичний аналіз рішення. *Трансперенсі Інтернешнл Україна*. 03 лист. 2020 р.
31. Драчевська О. Під тиском декларувannya. Наділення НАЗК повноваженнями щодо всіх суб'єктів не може розглядатися як «контроль над судовою владою». *Закон і Бізнес*. 2020. № 46.
32. Терміновий спільний висновок Венеціанської комісії та Генерального директорату з прав людини та верховенства права «Щодо законодавчої ситуації навколо антикорупційних механізмів щодо Рішення №13-Р/2020 Конституційного Суду України» від 09.12.2020 р. № 1012/2020. 19 с. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/bddc77fbf7f0844888dd_file.pdf (дата звернення: 20.09.2021).
33. Проект Закону про конституційну процедуру № 4533 від 21.12.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70729 (дата звернення: 20.09.2021).
34. Opinion on the draft law on Constitutional Procedure (draft law no. 4533) and alternative draft law on the procedure for consideration of cases and execution of judgements of the Constitutional Court (draft law no. 4533 -1) adopted by the Venice Commission at its 126th Plenary Session (online, 19-20 March 2021). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)006-e) (дата звернення: 20.09.2021).
35. Рішення XVIII чергового з'їзду суддів України «Щодо критичного стану забезпечення судів, зміцнення незалежності суддів та захисту їх професійних інтересів», 9-11 березня 2021 р. URL: <https://ko.arbitr.gov.ua/sud5012/1089709/> (дата звернення: 20.09.2021).
36. Про право суддів здійснювати правосуддя після спливу строку відсторонення та на отримання доплат до посадового окладу з дня ухвалення Рішення Конституційним Судом України від 04 грудня 2018 р. №11-р/2018 у справі № 1-7/2018: Рішення Ради суддів України № 21 від 19.04.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-19#Text> (дата звернення: 20.09.2021).
37. Щодо доплат суддям, які не здійснюють правосуддя через обставини, що не залежать від них: Рішення Ради суддів України № 35 від 03.09.2021 р. URL: https://zib.com.ua/ua/148923-rsu_nazvala_datu_koli_v_suddiv-pyatirichok_viniklo_pravo_na_.html (дата звернення: 20.09.2021).
38. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 11 лютого 2020 р., справа № 640/11142/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87509313> (дата звернення: 20.09.2021).
39. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 квітня 2021 р., справа № 520/3411/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96410443#> (дата звернення: 20.09.2021).
40. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 24 березня 2021 р., справа № 520/1364/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95897856> (дата звернення: 20.09.2021).
41. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 18 травня 2021 р., справа № 520/4137/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97001653> (дата звернення: 20.09.2021).
42. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 18 травня 2021 р., справа № 520/4137/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97001653> (дата звернення: 20.09.2021).
43. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 03 грудня 2020 р., справа № 120/5210/20-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93263419> (дата звернення: 20.09.2021).

References:

1. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy pro ofitsiine tlumachennia polozhen chastyn pershoi, druhoi statti 126 Konstytutsii Ukrainy ta chastyny druhoi statti 13 Zakonu Ukrainy «Pro status suddiv» (sprava pro nezalezhnist suddiv yak skladovu yikhnoho statdusu) vid 1 hrudnia 2004 roku № 19-rp/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
2. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
3. Skoromnyi Ya. Zakhody materialno-pravovoho zabezpechennia suddiv i zapobihannia pravoporushenniam u suddivskomu korpusi. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. № 11. S. 271-278.
4. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Kasminina O.V. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyn trettoi, desiatoi statti 133 Zakonu Ukrainy “Pro sudoustrii i status suddiv” u redaktsii Zakonu Ukrainy “Pro zabezpechennia prava na spravedlyvyi sud.” URL: https://www.cfin.ru/press/black/2001-1/03_01_kurbatoff.shtml <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na11d710-18/print> (data zvernennia: 20.09.2021).
5. Pro verkhovenstvo prava: Zvit Yevropeiskoi Komisii «Za demokratiuu cherez pravo» (Venetsiiska komisiia), zatverdzhenyi na 86-i plenarnii sesii Komisii 25-26 bereznia 2011 roku. *Pravo Ukrainy*. 2011. № 10. S. 168-184.
6. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny po spravi “Sandi Taims” (SundayTimes) proty Spoluchenoho Korolivstva” vid 06 lystopada 1980 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_164#Text (data zvernennia: 20.09.2021).
7. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) abzatsu vosmoho punktu 5 chastyny pershoi statti 11 Zakonu Ukrainy “Pro militsiiu” vid 29 chervnia 2010 r. N 17-rp/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyn trettoi, desiatoi statti 133 Zakonu Ukrainy “Pro sudoustrii i status suddiv» u redaktsii Zakonu Ukrainy “Pro zabezpechennia prava na spravedlyvyi sud” vid 4 hrudnia 2018 roku № 11-r/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-18#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
9. Terletskiy D.S. Yurydychno znachushchi naslidky rishen Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u kryminalnomu provadzhenni. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2020. № 4. S. 101-114.
10. Ivanovska A.M. Do pytannia pro mistse Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy v systemi orhaniv derzhavnoi vlady. *Universytetski naukovy zapysky*. 2015. № 1 (53). S. 12-26.
11. Shemshuchenko Yu., Pohorilko V. Problemy funktsii Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 2002. № 2. S. 54-57.
12. Tsoklan V.I., Fedorenko V.L. Systema dzherel konstytutsiinoho prava Ukrainy. K.: Lira-K, 2009. 400 s.
13. Ebzeev B.S. Tolkovanye Konstytutsyy Konstytutsyonnym Sudom Rossyiskoi Federatsyy: teoretycheskie i praktycheskie problemy. *Hosudarstvo y pravo*. 1998. №5. S. 5-12.
14. Ovsepian Zh.Y. Sudebnyi konstytutsyonnyi kontrol v zarubezhnykh stranakh. Pravovaia zashchyta konstytutsyi. Rostov-na-Donu: Lytera-D, 1992. 320 s.
15. Teslenko M. Pravova pryroda aktiv Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Pravo Ukrainy*. 2000. № 2. S. 6-9.
16. Tsymbalistyi T.O. Pravova pryroda aktiv Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Universytetski naukovy zapysky. Chasopys Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava*. 2007. № 1 (21). S. 47-55.
17. Tsymbalistyi T.O. Shchodo normatyvnosti rishen Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia “Pravo”*. 2013. № 23. Ch. I. S. 156-159.
18. Skvirskiy I.O. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu v systemi dzherel konstytutsiinoho prava Ukrainy. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu: Yurydychni nauky*. 2011. № 3. S. 42-47.

19. Selivanov A.O. Verkhovenstvo prava v konstytutsiinomu pravosuddi: analiz konstytutsiinoi yurysdyktsii. K., Kh.: Akad. prav. nauk Ukrainy, 2006. 400 s.
20. Lazarev L.V. Konstytutsyonnyi Sud y razvytye konstytutsyonnoho prava. *Zhurnal Rossyiskoho prava*. 1997. №11. S. 6-8.
21. Rishennia Velykoi palaty Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen shostoho rechennia chastyny pershoi statti 13 Zakonu Ukrainy “Pro psykhiatrychnu dopomohu” vid 20 hrudnia 2018 roku № 13-r/2018. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/5644-nastupnyy-kontrol> (data zvernennia: 20.09.2021).
22. Ovcharenko V.A. Pravovi pozytsii Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy: poniattia, sut i mozhlyvosti perehliadu. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 2013. № 6. S. 62-71.
23. Shevchuk I. Poniattia ta yurydychna pryroda pravovykh pozytsii Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka*. hrud. 2014. S. 65-68.
24. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 lypnia 2017 r. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
25. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 zhovtnia 1996 r. № 422/96-VR (vtratny chynnist). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
26. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 1996. № 30. St. 141.
27. Lytvynov O.M., Bohush V.V. Mezhi konstytutsiinoho kontroliu u provadzhennia za konstytutsiinymy podanniamy ta konstytutsiinymy skarhamy: teoretychni aspekty. *Teoriia i praktyka pravoznavstva*. 2018. Vyp 1 (13). 12 s.
28. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 47 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen Zakonu Ukrainy “Pro zapobihannia koruptsii,” Kryminalnoho kodeksu Ukrainy vid 27 zhovtnia 2020 roku № 13-r/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).
29. Shcherban O. Yak suddi Konstytutsiinoho sudu breshut pro svoje rishennia shchodo vbyvstva deklaruvannia. *Ukrainska pravda*. 04 lyst. 2020 r.
30. Kalitenko O., Kurinnyi S. KSU skasuvav bilshu chastynu antykoruptsiinoi reformy: yurydychnyi analiz rishennia. *Transperensi Interneshnl Ukraina*. 03 lyst. 2020 r.
31. Drachevska O. Pid tyskom deklaruvannia. Nadilennia NAZK povnovazhenniamy shchodo vsikh subiektiv ne mozhe rozghliadatsia yak “kontrol nad sudovoiu vladoiu”. *Zakon i Biznes*. 2020. № 46.
32. Terminovyi spilnyi vysnovok Venetsianskoi komisii ta Heneralnoho dyrektoratu z pravliu liudyny ta verkhovenstva prava “Shchodo zakonodavchoi situatsii navkolo antykoruptsiinykh mekhanizmiv shchodo Rishennia №13-R/2020 Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy” vid 09.12.2020 r. № 1012/2020. 19 s. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/bddc77fbf7f0844888dd_file.pdf (data zvernennia: 20.09.2021).
33. Proekt Zakonu pro konstytutsiinu protseduru № 4533 vid 21.12.2020 r. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70729 (data zvernennia: 20.09.2021).
34. Opinion on the draft law on Constitutional Procedure (draft law no. 4533) and alternative draft law on the procedure for consideration of cases and execution of judgements of the Constitutional Court (draft law no. 4533 -1) adopted by the Venice Commission at its 126th Plenary Session (online, 19-20 March 2021). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)006-e) (data zvernennia: 20.09.2021).
35. Rishennia XVIII chervovoho zizdu suddiv Ukrainy “Shchodo krytychnoho stanu zabezpechennia sudiv, zmitsnennia nezalezhnosti suddiv ta zakhystu yikh profesiinykh interesiv,” 9-11 bereznia 2021 r. URL: <https://ko.arbitr.gov.ua/sud5012/1089709/> (data zvernennia: 20.09.2021).
36. Pro pravo suddiv zdiisniuvaty pravosuddia pislia splyvu stroku vidstonennia ta na otrymannia doplat do posadovoho okladu z dnia ukhvalennia Rishennia Konstytutsiinym Sudom Ukrainy vid 04 hrudnia 2018 r. №11-r/2018 u spravi № 1-7/2018: Rishennia Rady suddiv Ukrainy № 21 vid 19.04.2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-19#Text> (data zvernennia: 20.09.2021).

37. Shchodo doplat suddiam, yaki ne zdiisniuiut pravosuddia cherez obstavyny, shcho ne zalezhat vid nykh: Rishennia Rady suddiv Ukrainy № 35 vid 03.09.2021 r. URL: https://zib.com.ua/ua/148923-rsu_nazvala_datu_koli_v_suddiv-pyatirichok_viniklo_pravo_na_.html (data zvernennia: 20.09.2021).

38. Postanova Somoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu vid 11 liutoho 2020 r., sprava № 640/11142/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87509313> (data zvernennia: 20.09.2021).

39. Rishennia Kharkivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 20 kvitnia 2021 r., sprava № 520/3411/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96410443#> (data zvernennia: 20.09.2021).

40. Rishennia Kharkivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 24 bereznia 2021 r., sprava № 520/1364/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95897856> (data zvernennia: 20.09.2021).

41. Rishennia Kharkivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 18 travnia 2021 r., sprava № 520/4137/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97001653> (data zvernennia: 20.09.2021).

42. Rishennia Kharkivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 18 travnia 2021 r., sprava № 520/4137/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97001653> (data zvernennia: 20.09.2021).

43. Rishennia Vinnytskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 03 hrudnia 2020 r., sprava № 120/5210/20-a. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93263419> (data zvernennia: 20.09.2021).